

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ ТА КОМУНІКАТИВНОГО КОМПОНЕНТУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДОШКІЛЬНИКІВ

Ващіліна Євгенія Сергіївна

здобувачка вищої освіти магістерського рівня

Спеціальність 016 «Спеціальна освіта»

Науковий керівник:

Бутузова Лариса Петрівна

кандидатка психологічних наук, доцентка

Кафедра психології, логопедії та інклюзивної освіти

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

Анотація. У статті розглянуто зв'язок мовленнєвих порушень та розвитку комунікативного компонента емоційного інтелекту дошкільників. Визначено, що дефіцит мовленнєвих навичок ускладнює соціальну взаємодію, емоційну реакцію та емпатію. Акцент зроблено на необхідності комплексної корекційної роботи для підтримки емоційного розвитку дітей.

Ключові слова: мовленнєві порушення, емоційний інтелект, комунікативний компонент емоційного інтелекту, комунікативні навички, логопедична корекція, соціальна адаптація дошкільників.

Введення. У дошкільному віці емоційний інтелект відіграє важливу роль у процесах соціалізації, впливаючи на комунікативну поведінку дитини. Комунікативний компонент емоційного інтелекту дошкільника включає здатність встановлювати міжособистісні контакти, розпізнавати й розуміти емоції співрозмовника, адекватно реагувати на них та виражати власні переживання. Діти з мовленнєвими порушеннями можуть мати труднощі у цих аспектах, що впливає на їхню здатність до соціальної взаємодії та емоційної саморегуляції [2].

Мета за завдання дослідження. В нашому дослідженні зроблено спробу проаналізувати характер взаємозв'язку розвитку комунікативного компонента

емоційного інтелекту дошкільників та порушень їх мовлення на цьому віковому етапі соціалізації.

Результати дослідження і їх обговорення. Емоційний інтелект — це сукупність когнітивних та емоційних здібностей, що забезпечують розпізнавання, розуміння, вираження та регуляцію емоцій [3]. У структурі емоційного інтелекту загалом виділяють такі компоненти, як емоційна обізнаність (розпізнавання емоцій у себе й інших), емоційна регуляція (контроль і керування емоціями), емпатія (здатність до співпереживання) та соціальна комунікація (ефективне вираження емоцій у взаємодії).

Корекційна робота з дошкільниками, які мають мовленнєві порушення, повинна включати комплексний підхід, що охоплює розвиток мовлення, комунікативних навичок та емоційного інтелекту. Свою ефективність у такому формуванні підтверджує пул ефективних методів, напрямків та засобів розвитку комунікативної складової емоційного інтелекту дітей. Зокрема:

- Логопедична корекція – спеціальні вправи для розвитку звуковимови, лексичного запасу та граматичної структури мовлення [2];
- Арт-терапія – використання малювання, ліплення, театралізованих ігор для розвитку невербальної комунікації та емоційного самовираження [3];
- Розвиток невербальних засобів комунікації – робота над мімікою, жестами, інтонацією, що допомагає компенсувати мовленнєві труднощі та покращити взаємодію з оточенням [1];
- Театротерапія та казкотерапія – створення ситуацій, у яких діти можуть виражати свої емоції та вчитися розуміти почуття інших через рольові ігри [2];
- Групові заняття з комунікативного тренінгу – вправи на розвиток діалогічного та монологічного мовлення, навчання соціальним сценаріям взаємодії.

Мовленнєві порушення у дітей можуть проявлятися у вигляді фонетико-фонематичних, лексико-граматичних або загальних комунікативних проблем. Діти з порушенням фонематичного слуху відчують труднощі у розрізненні та відтворенні звуків, що ускладнює їхнє сприйняття мови та процес спілкування. Вони можуть неправильно розуміти звернене мовлення, що спричиняє труднощі у взаємодії з однолітками та дорослими. Дефіцит лексичного запасу, обмеженість граматичних конструкцій та неправильна вимова слів знижують якість комунікативних навичок, що призводить до зниження впевненості в собі та труднощів у висловленні власних думок та емоцій [1].

Діти з порушеннями мовлення часто стикаються із соціальними труднощами, оскільки їхні обмежені мовні можливості ускладнюють взаємодію з однолітками та дорослими. Це може викликати замкнутість, невпевненість у собі, тривожність та агресивність у ситуаціях, коли вони не можуть висловити свої потреби та емоції [2]. У таких дітей спостерігається зниження рівня емпатії, оскільки їм складно усвідомлювати та виражати свої почуття, а також розуміти емоційні стани інших людей. Недостатня мовленнєва компетентність впливає і

на самоконтроль, оскільки мовлення є одним із головних засобів регуляції поведінки.

Мовленнєві порушення мають значний вплив на розвиток комунікативного компонента емоційного інтелекту дошкільників. Вони обмежують можливості дитини у спілкуванні, створюють бар'єри для соціальної адаптації та можуть спричиняти емоційні труднощі. Нездатність чітко висловлювати свої думки та почуття може призводити до формування невпевненості в собі, соціальної ізоляції, підвищеної тривожності або навіть агресивності. Завдяки своєчасній корекційній роботі можна значно покращити комунікативні навички дитини, сприяти її соціальній адаптації та гармонійному розвитку емоційного інтелекту. Особливо важливо використовувати інтегративний підхід, що включає логопедичні заняття, творчі та театральні методи, а також навчання невербальним засобам комунікації.

Мовленнєві порушення найбільшою мірою впливають на такі складові комунікативного компоненту емоційного інтелекту, як розпізнавання емоцій співрозмовника, адекватна емоційна реакція та вираження власних переживань. Обмеження в мовленнєвій компетентності ускладнюють розуміння емоційного контексту спілкування, що може призводити до труднощів у міжособистісній взаємодії, зниження рівня емпатії, порушень емоційного самоконтролю та соціальної ізоляції.

У дослідженні І. Сулятицького, А. Порохнявої А [4] описано характер взаємозв'язку між мовленнєвими порушеннями та емоційним розвитком у дітей дошкільного віку. Зокрема, вивчено вплив дислалії на комунікативний компонент емоційного інтелекту, що включає здатність дитини розпізнавати, виражати та регулювати емоції в соціальній взаємодії. Дослідженням було охоплено 41 дошкільника віком 5–6 років, з яких 11 мали діагностовану дислалію, а 30 складала контрольну групу. Для оцінки рівня емоційно-вольового розвитку та комунікативних навичок використовувалися методики «Вибери потрібне обличчя» (Р. Темпл, М. Доркі, В. Амен), «Паровозик», «Який я?» (О. Білобрикіна), а також проєктивні методики «Малюнок дерева», «Будиночок» і «Графічний диктант». Результати дослідження засвідчили, що дислалія, хоч і не чинить значного впливу на загальний емоційний стан дитини, проте ускладнює її комунікативну взаємодію з однолітками та дорослими [4]. Обмежена можливість чітко артикулювати звуки та правильно будувати мовленнєві конструкції може спричиняти труднощі в передаванні власних емоційних станів, розумінні почуттів інших та ефективному вирішенні конфліктних ситуацій. Також встановлено, що дошкільники з дислалією частіше зазнають емоційного дискомфорту під час спілкування, що може негативно позначатися на їхній самооцінці та загальному рівні соціальної адаптації. Це підкреслює важливість ранньої корекційної роботи, спрямованої не лише на мовленнєві аспекти, а й на розвиток комунікативного компонента емоційного інтелекту.

Висновки. Отже, мовленнєві порушення можуть виступати бар'єром у формуванні емоційно-комунікативних навичок дошкільників. Перспективним нам вбачається вивчення характеру взаємозв'язку комунікативного компоненту емоційного інтелекту та різних видів мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку. Ефективна логопедична та психологічна підтримка є ключовим фактором у запобіганні можливим труднощам у соціальній взаємодії та подальшому навчанні дітей.

Список використаних джерел

1. Банарюк-Вавдійчик О. Б. Особливості сформованості комунікативних навичок у дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку : дипломна робота магістра. Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О. В., 2020. 124 с.
2. Загуменна О. М. Формування комунікативної компетентності у дітей з порушеннями мовлення. Маріуполь, 2019. 98 с. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-formuvannya-komunikativno-kompetenci-u-ditey-z-porushenniyami-movlennya-208389.html> (Дата звернення: 11.02.2025)
3. Марчук С.В. Теоретичний аналіз поняття емоційного інтелекту в психології. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Психологія. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 3. С. 20–23.
4. Сулятицький І., Порохнява А. Емоційно-вольові особливості дошкільників із дислалією. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. Збірник наукових праць. 2021. № 35 (1). С. 101–107. URL: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2021.3514> (Дата звернення: 10.02.2025)